

भक्तिमार्ग

बया बया बया, काय झालं बया ?
दादला नको गं बाई
मला नवरा नको गं बाई।
मोडकंच घर, तुटकंच छप्पर
पन न्हायला जागा नाही
मला दादला नको गं बाई।।

- संत एकनाथ

आम्ही जावें कवण्या ठायं
न बोलसी पंढरीराया।।
सरिता गेली सिंधूपाशी।
जरी तो ठाव न दे तिसी।।
जळ कोपलें जळचरासी।
माता न धे बालकासी।।

- संत जनाबाई

पाऊस कधीच एकटा येत नाही. त्याच्याबरोबर सुखाच्या असंख्य क्षणांची झुंड असते. झुंडीतले हे क्षण चहुंदिशांना विखुरतात आणि प्रत्येकाला काही ना काही देऊन जातात. पावसाची झड भूमीत निजलेल्या बिजांना अंकूर देते, मरगळलेल्या अपेक्षांना आशेचे धुमारे फुटवते. हीच झड कलाकारांची प्रतिभा फुलवते. कष्टकरी शेतकऱ्यांच्या तनामनात कार्ययज्ञ चेतवण्याची प्रेरणा देते. म्हणूनच पावसासाठी भावनेच्या पायघड्या पडतात.

येता पावसाच्या सरी

काहींचे पदरवच अनोखी अनुभूती देणारे असतात. घरात तान्हूलं येणार असल्याची शुभवार्ता कळवण्याचा अवकाश... कृश राकट बोटाना तो मऊमुलायम स्पर्श लागलेला असतो. घरात पैसारूपी लक्ष्मी येणार असल्याच्या शक्यतेनेही काहींच्या डोळ्यांपुढे भरलेल्या तिजोऱ्या फिरायला लागतात. नव-वधूचे पाय घराला लागणार ही कल्पनाच प्रौढ मातृ हृदयाला संसाराच्या परिपुर्तीचा आनंद देऊन जाते. वैयक्तिक पातळीवरील या साध्या घटना आनंदाची अशी उत्कट अनुभूती देऊन जात असतील तर अवघ्या चराचराला संजीवनी देणाऱ्या वरुणराजाच्या आगमनाचा आनंद काय वर्णावा ? कारण हा एखाद-दुसऱ्या व्यक्तीच्या अंगणी नव्हे तर सृष्टीच्या प्रांगणी सजणारा सोहळा आहे. मंगल कार्याच्या वेळी घरामध्ये लावल्या जाणाऱ्या धूपदिपाने चार भिंती गंधभारीत होतात. मात्र हा वरुणराजा येतो तेव्हा अवघी धरती गंधवती होते. तो गंध श्व-सामध्येच नव्हे; तर शरीरामध्ये भरून उरतो. त्यात गंधाबरोबरच ओलावा आहे, गरवा आहे,

शांतता आहे, नाद आहे आणि लयही आहे. सुगंधाची ही कुप्री अकदी अल्पकाळच उघडते पण असा प्रभाव निर्माण करणारा सुगंधी द्रव बनवणं वर्षानुवर्षांच्या प्रयत्नांनंतरही कोणाला साधलेलं नाही. घरातल्या शुभकार्यात वाघनाद होतो. शंक-घंटा वाजवल्या जातात, पण या शुभप्रसंगी गजर होतो तो दगांच्या ढोलांचा. कोणाचे ना कळे... पण दणकट हात या पोकळ आवरणावर पडतात आणि कडाडणारा ध्वनी छातीच्या फासळ्या पार करून थेट हृदयात घुमतो. ढोल, मृदंग, डफ अशा सर्व मर्दानी वाद्यांचा उच्चारवरही हा परिणाम साधू शकणार नाही. वाद्यवृंदातील एखाद्या वाद्याने वेगळा साज छेडावा तसा मधूनच वारा शीळ घालतो. वाऱ्याच्या या वेगाने वृक्ष पिंगा घालू लागताच त्याचं ते कमरेत वाकून घुमणं एका वेगळ्याच नादाची उत्पत्ती करतं. पानांची सळसळ परमोच्च बिंदू गाठते. या नादीनंतर मात्र एक लय मिळते आणि आरंभीच्या कल्लोळानंतर मैफलीत शांतता पसरवी आणि कसलेल्या कलाकाराच्या स्वरांनी सर्वांचा कब्जा घ्यावा तसं काहीसं होतं. आता पंचेंद्रिय त्या स्वर्गीय स्वरांशी अद्वैत

पावलेले असतात. एक वेगळं विश्वचं निर्माण झालेलं असतं. तिथे सगळे त्या स्वरांनंदात आकंठ बुडलेले... पावसाची लय असाच आनंद देऊन जाते. कधी खर्ज, कधी मध्यम तर कधी तार सप्तकात घुमणारा त्याचा स्वर सर्वांचा मंत्रमुग्ध करतो, त्याचे आलाप मोडून टाकतात. अवघी सृष्टी झमलहारझुमय होऊन जाते. या अवलिया कलाकाराने मैफलीवर साम्राज्य गाजवलेलं असतं.

पाऊस कधीच एकटा येत नाही. त्याच्याबरोबर सुखाच्या असंख्य क्षणांची झुंड असते. झुंडीतले हे क्षण चहुं दिशांना विखुरतात आणि प्रत्येकाला काही ना काही देऊन जातात. पावसाची झड भूमीत निजलेल्या बिजांना अंकूर देते, मरगळलेल्या अपेक्षांना आशेचे धुमारे फुटतात. हीच झड कलाकारांची प्रतिभा फुलवते. कष्ट शेतकऱ्यांच्या तनामनात कार्ययज्ञ चेतवण्याची प्रेरणा देते. पावसाची झळ मंदावलेल्या अर्धचक्राला गती देते. फुलटून दूर गेलेल्या लक्ष्मीला आवाताण देते. या सरी सुकलेल्या झाडांनाच नाही तर सजिवांच्या वठलेल्या इच्छाशक्तीला

पुनर्जिवीत करतात. पहिल्या पावसासरशी फुफाटखाली बसतो. आतापर्यंत सैरभैर होऊन उठणारा तो फुफाटा व्यग्रतेचाही असतो. अस्वस्थतेचा असतो. आशंकांचा असतो. पण एका सरीमध्ये ही अस्वस्थता शांत करण्याची शक्ती आहे. गृहिणीच्या अनुभवी हातांनी ओंजळभर पाण्याच्या सपकाऱ्याने चुलीत फुललेले निखारे शमावावेत तसा हा पर्जन्यराजा एका क्षणातच निराशेचे वणवे शमवतो. वेळेवर आलेला आणि निर्धारित वेळेत मनसोक्त बरसणारा पाऊस शेताशिवासात सोन्या-मोत्याची पेरणी करून जातो. पाण्याने भरलेल्या विहिरी सप्तनद्यांचं मांगल्य मिरवतात. डोंगरदऱ्यांमधून वाहणारे झरे, उंचावरून कोसळणारे प्रपात, भरलेले जलाशय, शांत वाहणारे ओहोळ पुढील वर्षभरासाठी धरतीच्या पोटातील कणभरा भरत राहतात. हा ठेवा येणाऱ्या प्रत्येक क्षणाची तहान भागवत असतो.

पाऊस म्हणजे नवजीवन जगणं सुरू असतं. पण त्यात जीवनेच्छा नसेल तर जगणं संपतं आणि कंठणं सुरू होतं. सर्वदूर भरून उरणारी शुष्कता, कोरडेपणा, रखरख, धुकटपणा बेचैन करणारा आहे. धुळीचे लोट जीवनेच्छा झाकणारे आहेत तर धुक्याचे लोट ही इच्छा जागवणारे आहेत. विहिरीने तळ गाठला की निराशाही तळ गाठते. उन्हाच्या कहरात मातीचीच ढेकळ होतात. ती ढेकळ नव्हे तर इच्छाशक्तीच्या वाटेतले धोंडे असतात. ते फार काळ तुडवावे लागले तर आत्मनिर्धार डळमळू लागतो. मनाची उभारी कच खाऊ लागते. खोलवर सोडूनही रिकाम्या परतणाऱ्या घागरी अवकळा वाढवतात. पण आता हे संपणार आहे. आता तो येतोय...

ज्ञानी माणसाचं लक्षण

ज्ञान आणि अज्ञान या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. या जगात ज्ञानी व्यक्तीसोबतच अज्ञानी लोकही आहेत. ज्ञानी व्यक्ती आ-पला प्रत्येक व्यवहार अत्यंत चोख करते. आपल्या कामाची आणि त्याच्या परिणामांची तिला जाणीव असते. दुसरीकडे अज्ञानी लोक कामावर पूर्ण लक्ष केंद्रित करू शकत नाहीत. अज्ञानी व्यक्तीची बुद्धी कामापासून, आपल्या लक्ष्यापासून दूर पळत असते. अशा लोकांना आपल्या भल्याचा विचार करताच येत नाही. अज्ञानी लोक सतत अर्थहीन गोष्टींमध्ये वेळ घालवताना दिसतात. आपल्याला नेमकं काय हवंय, याचा धांगर त्यांना नसतो. आपलं उद्दीष्ट साध्य न करता आल्याबद्दल ते इतरांना दोष देऊन मोकळे होतात. अज्ञानी लोकांना स्वतःच्या क्षमतांची जाणीवच नसते. त्यांनी तितका वेळ त्यासाठी दिलेला नसतो. तर दुसरीकडे ज्ञानी व्यक्ती स्वतःला आणि स्वतःच्या क्षमतांना ओळखून पुढे जाण्यासाठी प्रयत्न करत असतात.

गोष्टींमधून मिळवता येतं. आयुष्य खूप काही शिकवून जातं. आपल्या आयुष्यातल्या घटना, माणसं ज्ञान देण्यासाठी पुरेशी असतात. त्यातून आपण काही तरी शिकत राहयला हवं. ज्ञान मिळवण्याचा आणि ते साठवून ठेवण्याचा प्रयत्न करायला हवा. याबाबत एक उदाहरण देता येईल. प्रज्ञावान, ज्ञानसंपन्न व्यक्तीला एकाने सहज एक प्रश्न विचारला. तुम्ही ज्ञानी आहात मग दिवसभर

कशा हनुमानाची

भारतात हनुमानभक्तांची संख्या खूप मोठी आहे. महाबली हनुमान प्रगाढ स्वामीभक्ती, अजख ताकद, प्रामाणिकपणा आणि निस्सीम श्रद्धा याचं प्रतीक बनून राहिला आहे. हनुमान चिरंजीव आहे. आपल्याला राम, कृष्णाच्या अवतार समालोचका कथा माहीत आहेत पण हनुमानासंबंधी अशी एकही कथा पुराणांमध्ये आढळत नाही. म्हणूनच हनुमान आजही जिवंत आहे यावर भक्तांची प्रगाढ श्रद्धा आहे. हनुमानाशी संबंधीत काही पवित्र स्थळांवर भक्तांची अलोट गर्दी पहायला मिळते. सिमल्याजवळील जाकू मंदिर हे हनुमानभक्तांसाठी कोणत्याही तीर्थक्षेत्रांपेक्षा कमी महत्त्वाचं नाही. रामभक्त हनुमान संजीवनी वनस्पतीच्या शोधात पर्वतावर जाण्याआधी इथे थांबले होते आणि त्याने जाकू नावाच्या ऋषींकडून काही महत्त्वपूर्ण माहिती घेतली होती. हनुमानाने परतताना ऋषींना भेटण्याचं वचन दिलं होतं. पण संजीवनी

पोहोचण्यास उशीर होण्याच्या भीतीने त्याने जवळचा मार्ग अनुसरला. नंतर हनुमानाने जाकू ऋषींची आवर्जून भेट घेतली. या भेटीत हनुमान ज्या जागेवर उभा होता तिथे त्याच्या पायाचा उसा उमटला होता. आजही आकाराने बराच मोठा असणारा हा उसा पहायला मिळतो.

कलियुगामध्येदेखील अनेकांना हनुमानाने दर्शन दिलं आहे. तेराव्या शतकातील संत माधवाचार्य यांनी आपल्या आश्रमात हनुमानदर्शन झाल्याचं सांगितलं होतं. इ.स. १६०० मध्ये हनुमानाने तुलसीदासांना दर्शन दिलं आणि रामायण लिहिण्याची प्रेरणा दिली. त्यानंतर समर्थ रामदास स्वामी, राघवेंद्र स्वामी आणि श्री सत्य साईबाबा यांनाही बलाबली हनुमानाचं दर्शन मिळालं असल्याविषयी श्रद्धा आहे.

आजही एका मंत्राद्वारे हनुमानाला आवाहन करता येतं. हनुमान खऱ्या भक्तांच्या सादेला प्रतिसाद देतात असं भाविक मानतात. खुद्द हनुमानानेच आदिवासींना हा मंत्र दिला असल्याचं बोललं जातं. श्रीलंकेतील पितुरु पर्वतावर निवास असताना त्याने आदिवासींना हा मंत्र दिला होता. लंका सोडताना आपल्याला बोलावू इच्छिणाऱ्या आदिवासींना त्याने हा मंत्र दिला होता. तो असा... कालंतु कारेचरन्ति एनर मरिणु, निमुक्तेर कालेत्वं अमरिणु... हनुमानभक्तांनी या मंत्राचा भावपूर्वक जप केला तर हनुमान दर्शन होतं अशी श्रद्धा आहे.

भक्ती मार्ग

हिंदू धर्म

हिंदू धर्म हा पाच प्रमुख देवता मानल्या जातात. त्यापैकी एक म्हणजे सूर्य. अनादी काळापासून सूर्याची आराधना होत आली आहे. भविष्यपुराणानुसार सूर्यदेवाला परब्रह्म म्हणजे या जगाचा निर्माता, पालनकर्ता आणि संहारकर्ता मानण्यात आलेय. सूर्यदेवाची अनेक रूपं आहेत. ही तिन्ही कामं पूर्णत्वास नेण्यासाठी सूर्याने एकूण बारा रूपे घेतली आहेत. सूर्याच्या या रूपांबद्दल आणि शक्तींबद्दल जाणून घेऊ या...

- * देवराज इंद्र हे सूर्याचंच रूप. इंद्राच्या रूपातला सूर्यदेव दैत्य आणि दानवरूपी दुष्ट शक्तींचा नाश करून शांतता प्रस्थापित करतो.
- * धाता हेही सूर्यरूप. धातारूपात तो सृष्टीनिर्मिती करतो.
- * पर्जन्यरूपात सूर्य पृथ्वीवर जलधारांची बरसात करतो.
- * पूषा रूपात सूर्य मंत्रांमध्ये वास करून संपूर्ण जगाचं पालनपोषण आणि कल्याण करतो.
- * सूर्याचं त्वष्टा रूप झाडं, वेली, पानाफुलांमध्ये आणि औषधी वनस्पतींमध्ये वसलेलं असतं.
- * अर्यमा रूपात सूर्य संपूर्ण जगात वास करतो. सर्व जगाचं रक्षण करण्याची जबाबदारी अर्यमावर आहे.
- * भग रूपात सूर्य पृथ्वी आणि पर्वतांमध्ये विराजमान आहे.
- * सूर्याचं विवस्वान हे रूप अग्नीस्वरूपात अन्नाचं पचन करण्यास मदत करतं.
- * अंशुरूपात सूर्य चंद्रात वास करतो आणि संपूर्ण जगाला शितलतेची अनुभूती देतो.
- * विष्णू रूपात सूर्य अर्धमाचा नाश करण्यासाठी प्रत्येक युगात विविध अवतार धारण करतो.
- * वरुण रूपात सूर्य समुद्रात वास करतो. वरुण पाण्याच्या माध्यमातून जगाला जीवन देतो.
- * मित्ररूपात सूर्य सजिवांच्या मनोकामना पूर्ण करतो.

देश-विदेशात भगवान शिवाची अनेक मंदिरे आहेत. प्रत्येक मंदिराचं काही ना काही वैशिष्ट्य आहे. काही मंदिरांना पौराणिक कथांचा संदर्भ आहे. मध्य प्रदेशातल्या रीवा शहरात शंकराचं असंच एक अनोखं मंदिर आहे. या मंदिरातल्या शिवलिंगावर १००१ छिद्र आहेत. १००१ छिद्र असलेलं जगातलं हे एकमेव शिवलिंग मानलं जातं. शिवलिंगावरच्या छिद्रांचं रहस्य आजही उलगडलेलं नाही. हे स्थान ब्रह्महामृत्यंजय मंदिराचं नावाने आ-

लेखलं जातं. हिंदू धर्मात महामृत्यंजय मंत्राचं मोठं महत्त्व आहे. या मंत्राच्या जापामुळे दीर्घायुष्याचा लाभ होतो. रोग, संकट टळतात, अशी श्रद्धा आहे. त्यामुळे या मंदिरात येण-रे भाविक शंकराची मनोभावे पूजा करतात. आपल्या आणि आपल्या कुटुंबियांच्या दीर्घायुष्याची कामना करतात. या शिवलिंगाचं अजून एक वैशिष्ट्य म्हणजे ते पांढऱ्या रंगाचं आहे. या शिवलिंगावर ऊन, पावसाचा कोणताही परिणाम होत नाही. आज एवढ्या वर्षांनंतरही ते झिजलेलं नाही. शंकराच्या या मंदिरात स्वतःसाठी किंवा आप्तस्वकियांसाठी महामृत्यंजय मंत्राचा जप केल्याने अकाली मृत्यूचं भय नाहीसं होतं. रोगांपासून मुक्ती मि

१००१ छिद्रांचं शिवलिंग

ळते, अशी शिवभक्तांची श्रद्धा आहे. भगवान शंकर भक्तांच्या सगळ्या मनोकामना पूर्ण करतो. म्हणूनच या मंदिरात येणारा प्रत्येक भाविक इच्छापूर्तीसाठी शंकराची आराधना करतो. मनोकामना पूर्ण झाल्यानंतर मंदिरात नारळ दिला जातो. तसंच शंकराच्या पिंडीवर बेलपत्र अर्पण केलं जातं.

अनोखी तीर्थक्षेत्रं

शिवपुराणानुसार भगवान शंकराने महासंजीवनी महामृत्यंजय मंत्राची रचना केली. शंकराने हा मंत्र गुप्त ठेवला होता. माता पार्वती आणि शिवभक्त व दैत्यांचे गुरू असलेल्या शुक्राचार्यांना शंकराने हा मंत्र सांगितला होता. या मंत्राच्या जापाने शुक्राचार्य राक्षसांना पुन्हा जिवंत करत असत.

चीनची महाकाय भिंत जगभरात प्रसिद्ध आहे. या भिंतीची गणना जगातल्या आश्चर्यांमध्ये केली जाते. ही भली मोठी भिंत चीनची रक्षक मानली जाते. अनेक वर्षं लोटल्यानंतरही ही भिंत आजही पाय रोवून उभी आहे. चीनमध्ये प्रामुख्याने बौद्ध धर्माचं पालन होत असलं तरी यासोबतच इतर काही धर्मांचे अनुयायीही आहेत. चीनमध्ये पाच धर्मांच्या अनुयायांची संख्या सर्वाधिक आहे. हे सगळे अनुयायी धर्माचं श्रद्धेने पालन करत असल्याने ही भिंत आजही टिकून असल्याचं मानलं जातं. चीनला प्राचीन संस्कृतीचा वारसा लाभलाय. इथल्या संस्कृतीच्या खुणा सहाव्या शतकाच्या आधीपासून अस्तित्वात आहेत. चीनमध्ये आज बौद्ध धर्मासोबतच ताओ, इस्लाम, कॅथलिक आणि ख्रिश्चन या धर्मांचं पालन केलं जातं. चीनी भाषेची लिपी जगभरात सर्वात पुरातन मानली जाते. चीनमधल्या विविध धर्मांच्या अनुयायांनी आपली प्रगती करून घेतली. त्यामुळे तिथल्या समृद्ध संस्कृतीचा वारसा आजही सांगितला जातो. साधारण चौथ्या शतकानंतर चीनमध्ये बौद्ध धर्माचा प्रसार होऊ लागला. चीनमध्ये भाषेनुसार बौद्ध धर्माची तीन विभागांमध्ये विभागणी करण्यात आली आहे. हान भाषेतला बौद्ध धर्म, तिबेटी बौद्ध धर्म आणि पाली भाषिक

चीनच्या मजबूत भिंतीचं गुपित

बौद्ध धर्म. या तीन भाषा बोलणाऱ्या बौद्ध भिखू चीनमध्ये लाखोंच्या संख्येने आहेत. तिबेटी बौद्ध धर्माचं पालन तिबेट, मंगोलिया आणि खिंग हाय प्रांतात केलं जातं. पाली भाषिक बौद्ध धर्माचे अनुयायी दक्षिण-पश्चिम चीनमधल्या युनान प्रांतातल्या शिख्वांगपानना, तेहोंग ताई, चिंगपो आणि सी माओ या प्रांतांमध्ये आढळतात.

ताओ हा चीनमधला अजून एक धर्म. या धर्माची उत्पत्ती चीनमध्येच झाली. इसवी सन दुसऱ्या शतकापासून या धर्माचं अस्तित्व

धर्म देशोदेशीचे

चीनमध्ये कॅथलिक धर्माने प्रवेश केला. आजघडीला चीनमध्ये कॅथलिक धर्माचे लाखो अनुयायी आहेत. ख्रिश्चन धर्म चीनमध्ये काहीसा उशीरा आला. साधारणपणे एकोणीसाव्या शतकात चीनमध्ये ख्रिश्चन धर्माने प्रवेश केला. चीनमध्ये कोट्यवधी लोक ख्रिश्चन धर्माचं पालन करतात.

